

μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου, ἡ ἔλλειψις τροφῶν, ἦν ἤδη ἡσθάνοντα ἐν μέρει ἐν τῷ στόλῳ, καθίστατο λίαν ἐπαχθὴς τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ διαμένουσι, καθ' ὅτι ἡ ῥωσικὴ στρατιὰ ἦτο σχεδὸν ἀποκεκλεισμένη. Οἱ Τούρκοι διέκοψαν τὴν συγκοινωνίαν τοῦ ὕδατος ὅπερ ἤρχετο ἐκ τῶν ὀρέων δι' ὑδραγωγείου. Τούτου ἕνεκεν ἐπάναγκες ἦτο ἡ ταχίστη ἐκκένωσις τῆς πόλεως καὶ τοι ἡ μόνη τῆς ἐπιτυχίας ἐγγύησις συνίστατο ἐν τῇ ἀποστολῇ τῶν ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν καὶ ἡ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπίθεσις ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ.

Ἐν ᾧ δὲ προέβαινον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τούτου, ἀφίκετο τῇ 15 ἐκ τῶν ὀρέων Ἑλλήν ἀγγέλλων ὅτι ὁ ὑποναύαρχος Ἑλμάνος ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ ὄρμῳ Κολοκύνθης, ἀπεβίβασεν ἐκεῖ τὸν ἐπὶ τῆς ναυτικῆς αὐτοῦ μοῖρας στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ παραχρῆμα ἀπέπλευσε πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Ὁ ὑποναύαρχος Ἐλφινστον ἀπεβίβασεν ὡσαύτως ἐν τῇ κωμοπόλει Ἡλάῳ ἢ Ῥαπύλου(;) παρὰ τῷ Μιστρά τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ τοὺς θωρακφόρους οὓς ἔφερον ἐν τοῖς πλοίοις διατάξας αὐτοὺς ὅπως παρευθέντες ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ κόμιτος Ὀρλόβ ἐν Πύλῳ. Μαθὼν δὲ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ὁ ὀθωμανὸς ναύαρχος μετὰ τοῦ στόλου ἦτο ἀπὸ τῆς 12 τοῦ μηνὸς ἐν Νκυπλίῳ ἀπέπλευσε μεθ' ὅλης τῆς ναυτικῆς αὐτοῦ μοῖρας πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ.

Ἐν Ὁδησσῷ

(Ἐκ τῆς Ῥωσικῆς)

Κ. Α. ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΣ.

Σελ. 37, στίχ. 34 καὶ 36 γραπτ. Πασσαβὲ ἀντὶ Πάσσαβον.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ.

§ 28.*

Βιβλίον ἀντὶ τοῦ ἀντιγράφου.

Πολλάκις ὑπὸ τῶν συγγραφέων τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ γίνεται χρῆσις τοῦ ὀνόματος *βιβλίον* καὶ πληθυντικῶς *βιβλία* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας, ἐφ' ἧς παρὰ τοῖς παλαιότεροις παραλαμβάνεται τὸ ἀντίγραφον καὶ ἀντίγραφα.

Γαλην. Τόμ. ΙΕ', σελ. 679 « νυνὶ δὲ βούλομαι περὶ τῆς γραφῆς τῆς ἐν πολλοῖς τῶν βιβλίων εἰπεῖν ». Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 25 « καίτοι τὴν γραφὴν ταύτην οὕτε βιβλίον τι παλαιὸν οὐτ' ἐξηγητῆς οἶδεν ». Περβ. καὶ Τόμ. ΙΕ', σελ. 569 « οὐ μὴν ἐν ἀπασί γε τοῖς ἀντιγράφοις εὐρήσεις τὴν τοιαύτην

* Συνέχεια ἐκ τοῦ Β' τόμου.

γραφῆν, ἀλλ' ἐναντίως μὲν καὶ ἀλλήλοις, ἑτέρως δὲ ἐν ἑκάσῃ σχεδόν τι τοῖς βιβλίοις ἐστὶν εὑρεῖν γεγραμμένην τὴν ῥῆσιν ταύτην.

Πολυδαύκ. Θ', 156 «καὶ οὕτως ἐγγράπτο ἐν πλείοσι βιβλίοις».

Στέφ. Βυζάντ. σελ. 26,19 «καὶ τῆμοσ βιβλία "Αδουλι δίχα τοῦ Σ" σφάλμα δέ ἐστίν». σελ. 159,20 «τινὰ τῶν βιβλίων Βανίται ἔχουσι τρισυλλάβως».

Ἰσπικρχ. εἰς "Αρχε. σελ. 181,δ' Πεταβ. «ἐν πᾶσι τοῖς βιβλίοις γράφεται». Περβ. σελ. 224,δ' «ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 366,22 «τινὰ τῶν βιβλίων νοσήσαντες ἔχει, τινὰ δὲ νοσήσαντα, ἀλλὰ κρείττων ἢ πρώτη γραφή». σελ. 393,30 «τῶν δὲ βιβλίων τὰ πλείω τὴν τοῦ πράξαντος διάνοιαν ἔχει, καὶ ἐστὶ κρείττων ἢ τοιαύτη γραφή» (Περβ. καὶ σελ. 451, 22. σελ. 462, 25 καὶ 28. σελ. 469, 10. σελ. 531, 9. σελ. 550,6 καὶ 20. σελ. 556, 12). Τόμ. Γ', σελ. 83, 23 «ὅθεν οἶμαι μὴ εἶναι τοῦ τεχνικοῦ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀλλὰ τινος τῶν τὰ βιβλία ἀνατρεπόντων».

Βεκκ. Ἄν. σελ. 677, 17 «ἐν πολλοῖς δὲ βιβλίοις εὐρίσκεται καὶ ὕγιης, ἕνα πρὸς τὴν τάσιν ἀναφέρεται».

Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 404, 12 «εὐρήται δὲ καὶ ἐν παλαιῷ βιβλίῳ». σελ. 438, 30 «οὕτως γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς παλαιοῖς βιβλίοις εὐρήται διὰ τῆς Ο καὶ Ι διωρθόγου γραφόμενον» (Περβ. καὶ σελ. 448, 33). σελ. 475, 30 «εὐρήται δὲ ἐν πολλοῖς καὶ καλοῖς βιβλίοις οὕτω».

Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 95, 3 Διόν. «τοῦτο δὲ ἐν οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων βιβλίων εὐρήται».

Σχολ. Δημοσθ. σελ. 442, 13 Διόν. «ἐν δὲ τοῖς ἀρχαιοτέροις βιβλίοις εὐρίσκεται τὸ πρόσωπον».

Σχολ. Ἰσπικρχ. καὶ Γάλ. Τόμ. Β', σελ. 81 «ἀλλὰ πολλὰ βιβλία ἔχουσι πιτυρώδεσι» (Περβ. καὶ σελ. 82, 5). σελ. 163 «πολλὰ τῶν βιβλίων τοῦτον ἔχουσι τὸν λόγον πρὸ τοῦ προειρημένου» (Περβ. καὶ σελ. 187, 10. σελ. 193, 3. σελ. 439, 8. σελ. 447, 29).

Σχολ. Ἀριστείδ. σελ. 115, 12 «τὰ πάντα σχεδόν τῶν βιβλίων ἀλλήλους ἔχουσιν, ὅπερ ἐστὶ σόλοικον κατὰ σύνταξιν καί μοι δοκεῖ σφάλμα εἶναι τῶν ἀντιγράφων (Γρ. ἀντιγραφέων)· εὐρήται γὰρ ἐν τινὶ βιβλίῳ παλαιῷ κτέ. υ».

Κατ' ἄλλω τῆς ἐνικτῆς δοτικῆς ἀντιγράφῳ ἢ βιβλίῳ καὶ τῆς πληθυντικῆς ἀντιγράφῳ ἢ βιβλίοις εὐρίσκεται γεγραμμένον ἐν ἄλλῳ ἢ ἐν ἄλλοις, ἐν τισὶν ἢ ἐν ἑνίῳ, κτλ.

Γαλην. Τόμ. ΙΓ', σελ. 102 «ἐν ἄλλῳ καὶ οἴῳ καὶ μανδραγοροῦ».

Στέφ. Βυζ. σελ. 463, 1 «ἐν τισὶ δὲ τῶν Ἱερωδιανοῦ γράφεται διὰ Γ Γυρ- γετῶν κακῶς». σελ. 471, 4 «ἐν τισὶ Λεανδρος γράφεται διὰ τοῦ Λ κακῶς».

Ἰσπικρχ. σελ. 54,2 Διόν. «ἐν τισὶ δὲ γέγραπται ὡς περ παρνόπων». σελ.

109, 9 «ρήτέον ὅτι βέλτιον ἐν ἐπίοις γέγραπται διὰ τοῦ Ρ Ἐλάτρεια» (Πρβ. καὶ σελ. 164, 10. σελ. 198, 1. σελ. 248, 3 καὶ 9. σελ. 271, 9). Ἄλλὰ σελ. 296, 14 «ἐν ἐπίοις μέντοι ΤΩΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ παρὰ τῷ ῥήτορι γέγραπται ὑπόκοιλοι».

Ἄλέξ. Ἀφροδισ. εἰς Ἀριστοτ. τὰ μετὰ τὰ Φυσ. σελ. 34, 29 Βον. «γράφεται ἐν τισιν ἀντὶ τοῦ μοναχώτερον μορυχώτερον». σελ. 44, 17 «φέρεται ἐν τισι γραφὴ τοιαύτη» (Πρβ. καὶ σελ. 66, 30. σελ. 149, 25. σελ. 230, 9. σελ. 300, 18). Ἄλλὰ σελ. 56, 19 «γράφεται δὲ ἐν τισιν ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΙΣ ἀντὶ τοῦ ἀδικίαν ἀνικίαν» καὶ σελ. 107, 2 «γράφεται δὲ ἐν τισιν ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΙΣ κτέ.».

Ἡρωδιαν. π. Μον. Λέξ. σελ. 39, 25 «εἰσὶ μέντοι οἱ καὶ διὰ τοῦ Γ γράφουσιν ἐν τισιν ἐν Μαλθακοῖς Κρατίνου παρεφύλαξε Σύμμαχος» (Πρβ. Λέρσιον Ἡρωδ. σελ. 138 καὶ Ἰλλήρον Ἐρατοσθ. σελ. 29).

Σχολ. Ἰλ. Β, 141 «οὗτος ὁ στίχος ἀνκίρεῖ τὴν ἀμφιβολίαν διὸ ἐν τισιν οὐ φέρεται». Ζ, 241 «ἢ διπλῆ ὅτι ἐν τισι γράφεται πᾶσι μάλ' ἐξείης» (Πρβ. καὶ Ε, 786. Μ, 435. Σ, 441). Ν, 480 «ἐν πολλοῖς οὐ φέρεται». Υ 269 «ἐν ἐπίοις δὲ οὐδὲ ἐφέροντο». Ι, 246 «ἐν ἄλλοις φθεῖσθαι». Υ, 451 «ἐν ἄλλοις ὁ στίχος οὗτος οὐ κεῖται», κτλ. Πρβ. καὶ Ν, 224 «ἐν τισι ΤΩΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ διὰ τοῦ ΔΕ» καὶ Θ, 131 «ἐν τισι ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ φέρονται δύο στίχοι», κτλ. (Ἴδε καὶ Σμηδίτιον Διδύμ. σελ. 212 καὶ Ἀκρόχην Hom. Textkr. σελ. 50). Κατὰ τινὰς τῶν φιλολόγων τὸ μὲν ἐνικὸν ἐν ἄλλῳ, ἀνθ' οὗ κακῶς ἐνίοτ' ἀνεγνώσθη ἐν ἄλλοις, δηλοῖ ἐν ἄλλῳ ἀντιτιγράφῳ ἢ βιβλίῳ, τὸ δὲ πληθυντικὸν ἐν ἄλλοις σημαίνει ἐν ἄλλοις τόποις ἢ χωρίοις (Ἴδε Ὀφμαννὸν Einnundzw. und zweieundzw. Buch der Ilias σελ. 162 καὶ Δινδόρφιον Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. ΙΧ).

Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Α', σελ. 313 «ἐν τισιν ὑπόκειται ἀντὶ τοῦ ἀδικῶς ἀεικῶς». σελ. 319 «ἐν τισι κεῖται ἀνόμομος — κεῖται δὲ καὶ ἀνήριθμος» (Πρβ. καὶ Δινδόρφιον Σχολ. Σοφ. Τόμ. Β', σελ. LI).

Σχολ. Θεοκρ. σελ. 217, 11 Ἄρ. «ἐν ἑτέροις δὲ ῥοδάκισσος γράφεται ἐν μέρος λόγου».

Σχολ. Πλάτ. Νόμ. σελ. 888, ε' «ἐν ἄλλῳ δὲ τέχνην». Πρβ. σελ. 885, γ' «ἐν ἄλλῳ βιβλίῳ θεοῦς οὐ θεοῦς».

Εὐκαιρὸν δ' εἶνε, νομίζομεν, νὰ ἐλεγχθῆ ἡ γνώμη ἣν ὁ μακαρίτης Οἰκονόμος προηνέγκατο ἐν τῷ περὶ Ἑβδομήκοντα συγγράμματι (Τόμ. Β', σελ. 792) περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἐν ἄλλοις σημειούμενος ὅτι κατ' ἔλλειψιν τοῦ χειρογράφου εἶνε εἰρημένον· ἔχει δ' οὕτως ὁ λόγος τοῦ Οἰκονόμου· «Ἐπειτα δὲ τούτοις προσετέθη καὶ τὸ τεσσαράκοντα, καὶ τὸ τεσσαρακοστῆ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ παρενθέτου σημειώματος, τοῦ, Ἐν ἄλλοις τεσσαράκοντα γράφεται. Ἄλλὰ τοῦτ' αὐτὸ πάλιν τὸ ἐν ἄλλοις (ἐλλειπτ. χειρογράφοις) δείκνυσιν, ὅτι

ἦσαν καὶ ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Ἰουστίνου ἔχοντα τεσσαράκοντα τρεῖς, καὶ τεσσαρακοστῇ τρίτῃ».

Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλῶσση εἶνε σὺνήθεσ τὸ χειρόγραφον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τύποις ἐκδομένον καὶ οὕτως εἰπεῖν τυπόγραφον. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, παρ' οἷς ἡ τυπογραφία ἦτο ἄγνωστος, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τοιαύτην ἔννοιαν, μεγάλως δ', ὡς εἰκός, σφάλλεται ἂν τις ἐν ῥήσει παλαιοῦ προσυπακούῃ τὴν προκειμένην λέξιν κατὰ τὴν παρ' ἡμῶν συνήθειαν ἀντὶ τῆς μόντης ἀρμοζούσης ἀντίγραφον ἢ βιβλίον. Τὸ ὄνομα χειρόγραφον, οὐδέτερον κυρίως ὄν τοῦ ἐπιθέτου χειρόγραφος, παρελαμβάνετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλῶσση πρὸς δήλωσιν τοῦ γεγραμμένου τῇ χειρὶ ἦτοι τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, οὐ ἐναντίον νοεῖται τὸ μεταγεγραμμένον ἢ καθ' ὑπαγόρευσιν γεγραμμένον. Ἰκανῶς τὴν δύναμιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀνόματος παριστᾷ ὁ Πολυδεύκης λέγων Β', 152 «Ἵπερείδης δὲ ἐν τῷ ὑπὲρ Λυκόφρονος καὶ τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν ὀνομαζόμενον χειρόγραφον χεῖρα ὀνόμασεν εἰπὼν· οὔτε γὰρ τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα δυνατόν ἀρνήσασθαι». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ Σουΐδα «Χεῖρα : τὸ χειρόγραφον. Ἵπερείδης» (Πρβ. καὶ Βαχμ. Ἄν. Τόμ. Α', σελ. 414, 24). Καὶ ἐν τοῖς Ὀνειροκριτικοῖς τοῦ Ἀρτεμιδώρου ἀναγινώσκεται Α', 42 «χειρόγραφα δὲ ὅτι καὶ αὐτὰ χεῖρες λέγονται». Τοῖς δοκίμοις ἦτο ἡ λέξις χειρόγραφον ἢ χειρόγραφα ἄγνωστος, εὐρίσκειται δ' ὁμῶς παρὰ τε τῷ Πολυβίῳ Α', η', 4 «ἐλεγχόμενοι γὰρ κατὰ πρόσωπον ὑπὸ τῶν ἰδίων χειρογράφων καὶ τῶν ὑπουργῶν κτέ.» καὶ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 860 «ὡς εὔρε τὰς ὑπὸ τῶν υἱῶν γραφείσας ταῖς σφραγῖσιν ἐκκτέραν γνωρίσας καὶ μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς χειρογράφοις».

Σημαίνει δ' ἡ προκειμένη λέξις καὶ τὸ συμβόλαιον, κυρίως δὲ τὴν ἰδίᾳ χειρὶ γεγραμμένην ὁμολογίαν περὶ χρέους ἢ ὀφειλήματος. Ἠσύχ. «Χειρόγραφον : συμβόλαιον, γραμματεῖον». Κύριλλ. Λεξ. «Χειρόγραφον : συμβόλαιον, γραμματεῖον χρέους ὁμολογητικόν». Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 829, α' «παραπλησίως οὗτοι τῶν χειρογράφων καὶ συμβολαίων, ὥσπερ πεδῶν, ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα κομίζοντες ἀγγεῖα μεστὰ κτέ.» (Πρβ. Βυττεμβάχιον Εὐναπ. Τόμ. Β', σελ. 143). Ἀρτεμίδωρ. Γ', 40 «δάνειον προαγορεύει καὶ τὴν ἐπὶ χειρογράφῳ λύπην». Τωβίτ Ε', 1 κέξ. «Καὶ ἀποκριθεὶς Τωβίας εἶπεν αὐτῷ — ἀλλὰ πῶς δυνήσομαι λαβεῖν τὸ ἀργύριον, καὶ οὐ γινώσκω αὐτόν; Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ χειρόγραφον» (Πρβ. καὶ Θ', 5). Λέγεται δὲ καὶ χειρογράφημα, οἷον Φώτ. Βιβλ. σελ. 31, 17 «καὶ περὶ τῶν ἐκδανεισθέντων αὐτῷ χρημάτων ὑπὸ Μαυρικίου καὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ χειρογραφήματος». Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Παύλου πρὸς Κολοσσαεῖς Β', 14 «ἐξελείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν» ἴδε Meyer Krit. exeg. Komm. ü. d. Neue Testam. Τόμ. Θ', σελ. 328 ἐκδ. δ'.